

KAUJAS GAROZAS SILĀ UN ZEMGAĻU
PĒDĒJĀS SACELŠANĀS PIEMINĀI

"Žiemgalių karvedys = Zemgaļu vadonis", A. Slapšys, 2014
"Garuozos mūsis 1287-2017 Garožas kauja", Simkala, 2017
"Garožos šilo mūsis = Garožas sila kauja", A. Slapšys, 2016

Stoties g. 11-8
84165 Joniškis
Lietuva
www.simkala.lt

PĀSKUTINĀJAM ŽIEMGĀLIŲ SUKILIMUI IR
GARUOZOS ŠILO MŪŠIUI ĀTMINTI

PASKUTINIS SUKILIMAS

1279 m. prasidėjės Nameisio vadovaujamas žiemgalių sukilimas, pasibaigęs 1281 m. sudarytoms paliaubomis, kovas tarp žiemgalių ir Livonijos ordino atnaujino 1285 m., kuomet magistras Vilekinas vėl pradėjo pulti Žiemgalą ir prie Tervetės pilies pasistatė Heiligenbergo pilį. Prasidėjo paskutinis, lemiamasis, žiemgalių laisvės kovų etapas.

1287 m. kovo pradžioje, Vokiečių ordino Livonijos krašto maršala pasiekusi žinia apie žiemgalių organizuojamą karinę kampaniją į pačią Livonijos sirdį, miesto gynybai sutelkė puspenktį šimto gynėjų. Ordino broliai, pasitelkę miestiečius, latgalius, lvylius, būri piligrimų, siekdami atremti antpuoli, žygeivius nusprendžia pasitikti Rygos priemiestyje. Apie žiemgalių surengtą žygį į Rygą, plačiausiai nupasakojama viena svarbiausiu mums istoriniu šaltiniu - Eiliuotoji Livonijos kronika (*Livländische Reimchronik*).

Ziemgaliai, surengę antpuoli naktį, priešingai nei tikėjosi livoniečiai, netikėtai išsiveržia į Rygos arklijas, kur naikojo miesto gynėjai ir išblaškę į būri, arklijas sudegina. Pačio miesto užimtį nepavyksta, o vos prašvitus, antpuolis nutraukiamas. Pasukę dešinuoju Dauguvos krantu, žiemgalių kariuomenė apgula Ikškilię. Pilies paimiti neįstengę, prisipliše daug grobio ir palikdami miestą skendinti liepsnos, pasuka namų link.

KOVA TANKIAME MIŠKE

Livonijos krašto magistras Vilhelmas fon Nindorfas, arba tiesiog Vilekinas, svečiuose turėjęs garbingų Vokiečių ordino naujai paskirtų riterių, išklausęs pasiuntinio naujinėjas ir paskubomis sukompaktavęs kariuomenę, atsakomuoju žygium nusprendžia pademonstruoti savo gebėjimus kovos lauke. Ikškilię apžiūrėję priešinkų piktadarystes, tris dienas braunasi nesvetingo krašto gilumon, įkandin žiemgalių kariuomenę.

Auštant, 1287 m. kovo 26 d., miške prie nedidelio upelio, žiemgalių sumuša Vokiečių ordino Livonijos krašto kariuomenę. Mūsėje žūsta pats magistras Vilekinas, 33 ordino broliai, gausybė kitų aukštų ordino pareigūnų bei nežinomas „vietos liaudies“ skaičius, kuriems ne-pavyko paspruktis iš mūšio lauko apsuptyties. Vienas ordino brolis išsigelbėjo, 16 sužeistų pateko į nelaivius, kurių keturiems iš jų pavyko išgyventi.

Ivykių aprašymo pabaigoje, žuvusių ordino brolų skaičius padidinamas iki 35. Čia, matyt, Eiliuotosios Livonijos kronikos autorius priskaičiuoja du ordino brolius, kuriems iškart po mūšio buvo išvykdyta egzekucija.

Anot metraštinko, daug netekčių čia patyrė abejos šalys. Žiemgalių pergalės džiaugsmą apkartino istoriniuose saltiniuose neįvardinto karvedžio žūtis.

RAŠYTINIAI ŠALTINIAI

Žinių apie Livonijos ordino pralaimėjimą ir magistro Vilekino žūtį, be minėtos Eiliuotosios Livonijos kronikos, fiksuoja dar keletas rašytiinių šaltinių - *Sembos kanoninko metraštis* (*Liber ecclesiae Sambiensis*), *Dünamundės analai* (*Annales Dunamundenses*) Hermano Vartbergės Livonijos kronika (*Chronicon Livoniae*), Jaunesnioji didžiųjų magistrų kronika (*Kleine Meisterchronik/Die jüngere Hochmeisterchronik*), Johano Renerio „*Livonijos istorijos*“ (*Lifländischer Historien*). Vėliau, remdamiesi minėtais rankraščiais, ivykių aprašymą savo veikaluoje atkartoja spausdinutų kronikų autoriai.

ISTORINĖ ATMINTIS

Tiksliai 1287 m. kovo 26 d. mūšio vieta iki šiol nėra žinoma. Vienintelis rašytinis šaltinis, nurodantis vietovę „*ad locum Grose*“, yra Hermano Vartbergės Livonijos kronika. Pagal labiausiai nusistovėjusią tyrinėtojų hipotezę, mūšio laukas lokalizuojamas šiandienos Jelgavos rajone, Latvijoje, kur teka upelis ir yra kaimas pavadinimu *Garoza*.

Pats Garuozos (*Groses*) mūšis mažai pažįstamas Lietuvos istoriografijoje, kaip ir pati Senosios Žiemgalos istorija apskritai. 2017-jeji, tai šių istorinių ivykių 730 metų sukakties liudininkai.

I noris žiemgalių pasipriešinimas po ilgų kovų palaužtas dar 1290 m., jie buvo paskutiniai iš pavergtųjų baltų, sudėjė aukomis savo tapatybę Lietuvos ir Latvijos valstybių istorijoje, palikdami tik gestančią atmintį apie paskutiniuosius sukilėlius.

*„Tai per gavēnių atsitiko –
Žiemgalius pastebėt pavyko.
Rygos jie traukė kryptimi:
Norėjo plėst ją grobdami.
Heiligenberge tai žinota
Jie siuntė pasiuntinius joti.
Žinia į Rygą tuo atskriejo
Ir krašto maršalą įspėjo,
Kad Rygą norima naikinti.“*

10 201

Eiliuotoji Livonijos kronika
(*Livländische Reimchronik*)

*„Tas gavēnlaikā notika,
ka zemgaliesus redzēja
pie Rīgas, kur tiem tikās būt:
tie posīt gribēja un gūt.
To Heiligenbergā uzzināja,
un sūtni nu uz Rīgu jāja.
Kad ziņa Rīgā nonācā,
tad landmaršals ar saprata,
kāds pilsētai draud postijums.“*

10 209

Vecāka atskanu hronika
(*Livländische Reimchronik*)

PĒDĒJĀ SACELŠANĀS

1279. gadā sākās zemgalių sacelšanās, kuru vadija Namejs, un tā beidzās 1281. gadā, noslēdzot pamieru. Cīnas starp zemgaliem un Livonijas ordeni atsakās 1285. gadā, kad meistrs Villekīna atkal uzbruka Zemgalei un iepretim Tērvetes pilij uzbūvēja Heiligenbergas pilī. Sākās pēdējais un noslēdošais zemgalių brīvības cīņu periods.

1287. gada martā sākumā Vācu ordeņa Livonijas atzara maršals uzzināja, ka zemgali gatavojas karam, un tā iecerējuši uzbruk Livonijas centram. Rīgas pilsētas aizsardzībai tika organizēti četrarpus simti aizstāvju. Lai atstūtu uzbrukumu, ordeņa brāļi kopā ar pilsētniekiem, latgalieši, lībieši, kā arī ar daudziem piligrimiem bija nolēmuši sagaidīt pretinieku Rīgas priekšpilsētā. Par šo zemgaliu karagājenu uz Rīgu plāšak stāsta tā laika avots – Vecāka atskanu hronika (*Livländische Reimchronik*).

Pretēji tam, kā to bija cerējusi livonieši, žiemgali triecienu sarikoja nakti, negaidīti uzbrukot Rīgas stalliem, kuros naksjoja pilsētas aizstāvji. Zemgali izkliejdēja aizstāvjušus un nodedzināja stāļus. Taču pilsētu tiem neizdevās ieņemt, un rīta ausmā uzbrukums tika pātraukts. Pēc tam zemgali, virzoties gar Daugavas labo krastu, nonāca līdz Ikšķilei. Sekoja uzbrukums. Ari šeit pili ieņemt neizdevās. Zemgali, ieguvuši lielu laupījumu, pameta miestu, visu liesmās, un devās mājup.

KAUJA BIEZOKNĪ

Pie Livonijas ordeņa mēstra Vilhelma no Nindorfas, tā dēvētā Villekīna, viesojas Vācu ordeņa jaunpienākušie brāļi. Noklausoties jaunumus, tika nolemts atribties, dodoties pretuzbrukumā, tādēl uzreiz steigā komplektēts karaspēks. Ikšķilei novērtēti pretinieka radītie zaudejumi. Sekojot zemgaliu karaspēkam, ordeņa brāļi devās uz zemgalių zemēm. Gājieni ilga trīs dienas.

Agri no rīta, 1287. gada 26. martā, mežā pie nelielas upites zemgali sakāvā Vācu ordeņa Livonijas atzara karaspēku. Kauja kritī mēstrs Villekīns, 33 ordeņa brāļi un citi augusta ranga ordeņa ierēdņi. Krita arī nezināms skaits „vietējo laužu“, kuri nepaguva aizbēgt no kaujas laukas. Viens ordeņa brālis izglabās, 16 tika sagūstīti, no tiem četri izdzīvoja.

Hronika šo notikumu apraksta beigās kauja kritišo ordeņa brāļu skaita pieaudzis līdz 35 bojā gājušiem. Āsimredzot, Vecākas atskanu hronikas autors šajā kopskaitā ietvēris arī tos divus ordeņa brāļus, prei kuriem uzreiz pēc cīnās vērsta eksekūciju.

Pēc hronikas autora rakstītā, smagus zaudejumus pieredzēja abas puses. Zemgali uzyaras prieku aptumšoja to karavadoņa bojāja. Viņa vārds palicis nezināms, jo tas nav atrasts vēstures avotos.

VĒSTURES AVOTI

Ziņu par Livonijas ordeņa zaudejumu un mēstra Villekīna bojājumu fiksē ne vien minēta Vecāka atskanu hronika, bet arī daži citi rakstītie avoti – Sambijas kanonika hronika (*Liber ecclesiae Sambiensis*), Daugavgrīvas annales (*Annales Dunamundenses*), Hernaņa no Vartbergės Livonijas hronika (*Chronicon Livoniae*), Jaunaka lielmestru hronika (*Kleine Meisterchronik/Die jüngere Hochmeisterchronik*), Johano Renerio „*Livonijos istorijos*“ (*Lifländischer Historien*). Bālstošies uz minētiem rokrakstiem, šī vēsturiskā notikumu aprakstu savos darbos izmantojuši arī vēlakos laikos tapuši hroniku autori.

VĒSTURISKĀ ATMIŅĀ

Precīza 1287. gada 26. marta cīnās vieta nav zināma līdz šim bridiem. Vienigais rakstiskais avots, kas norāda vietu „*ad locum Grose*“, ir Hermana no Vartbergės Livonijas hronika.

Par kaujas lauku lokālizācijas vietu piemēnts uzskatīt – tādā vismaz ir valdošā doma – apkārtinās, kas atrodas mūsdienu Jelgavas novadā, Latvijā, pie upites Garozenes un ciema ar lidzīgu nosaukumu Garoza. Par Garozas (*Groses*) kauju Lietuvos historiogrāfijā zināms ir diezgan maz, tāpat kā par senās Zemgales vēsturi kopumā. 2017. gads ir aizgājušo laiku liecība – aprīt 730 jubileja kopš šiem vēsturiskajiem notikumiem.

Lai gan zemgali pretošanās pēc sīvām cīnām tilka apspiesta, vēl 1290. gadā viņi bija pēdējie no iekarotajiem baltiņiem, kas Lietuvas un Latvijas vēsturē upurēja savu identitati, astājot par to vien gaistošu piemiņu. Piemiņu par pēdējiem dumpiniekiem.

1287-2017

